

WATERBOUWKUNDE

OORSPRONKELIJK SAMENGESTELD DOOR
M. B. N. BOLDERMAN en A. W. C. DWARS
CIVIEL-INGENIEURS

VIERDE, HERZIENE DRUK
ONDER REDACTIE VAN P. J. COLIJN

HET WERK BESTAAT UIT DE VOLGENDE DELEN:

DEEL I: Algemene inleiding – Ontwerpen – Bodemonderzoek en draagkracht van de bodem – Funderingen – Beschoeiingen en keermuren door ir A. W. C. DWARS

DEEL II: Grondwerken – Transport- en hulpmiddelen – Gewone wegen – Spoorwegen door P. BARENTSEN, Technisch Hoofdambtenaar van de Rijkswaterstaat, F. BAKKER, Technisch Hoofdambtenaar van de Rijkswaterstaat en ir J. D. M. BARDET, Hoofd-ingenieur bij de Nederlandse Spoorwegen

DEEL III: Duikers en Sluizen door P. J. COLIJN, leraar aan de Middelbare Technische Schoo' te Utrecht

DEEL IV: Bruggen door ir J. C. LE NOBEL, Eerstaanwezend-ingenieur van de Zuiderzee-werken

DEEL V: Zee- en rivierwerken – Droogmakerijen – Afwatering en ontwatering – Kanalen door C. SCHAGEN †, Waterbouwkundige van de Rijkswaterstaat en ir A. W. C. DWARS † adv. ing. Voltooid door P. J. Colijn en P. Barentsen

ZEEWERKEN RIVIERWERKEN - DROOGMAKERIJEN AFWATERING EN ONTWATERING KANALEN

DOOR

C. SCHAGEN en Ir A. W. C. DWARS

Tijdens de samenstelling van dit deel zijn de beide auteurs
C. SCHAGEN en Ir A. W. C. DWARS overleden

Het werk is voltooid door
P. J. COLIJN en P. BARENTSEN

1950

AMSTERDAM
L. J. VEEN'S UITGEVERSMAATSCHAPPIJ N.V.

INHOUD

AFDELING A

ZEEWERKEN

HOOFDSTUK XXIV

OVER ENKELE VERSCHIJNSELEN EN DE GEVOLGEN DAARVAN

	Blz.
1 Zeewater	13
2 Waterbeweging	13
<i>a</i> Zeestromingen	14
<i>b</i> Golfbewegingen	14
<i>c</i> Eb en vloed	15
3 Vertraging van het getij	17
4 Getijbeweging	18
5 Getijlijn (tijkromme)	19
6 Wantij	20
7 Getijbeweging in zeearmen	21
8 Havengetal of haventijd	22
9 Getijgebied	22
10 Waterstanden	22
11 Opwaaing en afwaaing	22
12 Zeezand, rivierzand	24

HOOFDSTUK XXV

DUINEN, STRANDEN EN DIJKEN

13 Inleiding	26
14 Algemene opmerkingen omtrent en strand duinen	26
15 Zandbeweging en duinvorming	27
16 Duinen	28
17 Zandaanwinning bij duinen en stranden	30
18 Bespreking van een gedeelte van de Noordzee-kust	36
19 Dijken	37
20 Nadere behandeling van zeedijken	39
21 Nadere behandeling van polder- meer- of ringdijken	44
22 Op- en afritten	44

	Blz.
23 Inlaagdijken	45
24 Iets over de invloed van water, dat in een dijkslichaam is binnen- gedrongen	46
25 Het uitvoeren van dijkwerken	47
26 Dijkverhoging	50
27 Bebouwing op en langs zee- en polderdijken. Beweiding en beplanting	53

HOOFDSTUK XXVI

DIJKDOORBRAKEN, OEVERAFSCHUIVINGEN, OEVER- EN DIJKVALLEN

28 Dijkdoorbraken bij zeedijken	54
29 Oeverafschuivingen	56
30 Oever- en dijkvallen	57

HOOFDSTUK XXVII

PEILSCHALEN, STRANDMETINGEN, PEILINGEN

31 Peilschalen	64
32 Registrerende peilschalen	66
33 Strandmetingen	69
34 Peilingen	72

HOOFDSTUK XXVIII

MATERIALEN VOOR OEVERVERDEDIGINGEN. ONDERDELEN VAN RIJSWERKEN

35 Inleiding	77
36 Rijshout	78
37 Riet	79
38 Stro	80
39 Hout (palen, gordingen enz.)	80
40 Ballast	81
<i>a</i> Schorkloeten	81
<i>b</i> Scherp, grof zand en grind	81
<i>c</i> IJzeroer	81
<i>d</i> Brikken en puin	81
41 Natuursteen	81
<i>a</i> Basalt	82
<i>b</i> Hardsteen	82
<i>c</i> Maassteen	82
<i>d</i> Doornikse steen	82
<i>e</i> Lessinense steen	82
<i>f</i> Vilvoordse steen	82

	Blz.
<i>g</i> Noorse of Drentse steen	82
<i>h</i> Graniet	83
<i>i</i> Bloksteen	83
42 Baksteen	83
43 Beton en gewapend beton.	83
44 Asfaltmengsels	84
45 Onderdelen van rijswerken	84
<i>a</i> Vlechttuinen	86
<i>b</i> Dijkshorden	87
<i>c</i> Rijslagen	88

HOOFDSTUK XXIX

VERDEDIGING VAN DUINEN, DIJKEN, STRANDEN EN ONDERZEESE OEVERS

46 Inleiding	90
47 Verdediging van de duinvoet	95
48 Grasmat	91
49 Kramwerken	94
50 Rijs- en rietbeslag	98
51 Rijspakwerken	102
<i>a</i> Pakwerk van enkele rijslagen	103
<i>b</i> Pakwerk van samengestelde rijslagen	104
<i>c</i> Pakwerk van slieten	104
52 Steenglooingen	105
53 Glooiing van puin tussen paal- en staakrijen	109
54 Brikkinglooing	109
55 Klinkerglooing	110
56 Glooiing van Vilvoordse steen	111
57 Glooiing van Doornikse steen, Maassteen, Luikse steen en van graniet	112
58 Glooiing van Lessinense, en van Noorse en Drentse steen	112
59 Glooiing van zuilenbasalt	113
60 Voegvulling bij glooiingen	114
61 Staak- en paalrijen, staketwerken	116
62 Glooiingen van beton	118
63 Bezetting van stortsteen met een vulling van beton	119
64 Glooiing van tegels van beton	119
65 Glooiing van Ir de Muralt	120
66 Glooiing van betonnen blokken	121
67 Glooiing van zuilen van beton	122
68 Glooiing, systeem M. Leendertse	124

	Blz.
69 Diaboolglooiing	125
70 Glooiing van blokken en van platen van beton	129
71 Glooiing van asfaltbeton en van asfaltmortel	129
72 Stortebedden	131
73 Strandverdediging	134
74 Strandhoofden	134
75 Strandhoofden van stalen damwand en van damplanken van gewapend beton	140
76 Zeehoofden	141
77 Onderzeese oeververdediging	142
78 Zinkstukken	147
79 Het zinken	156
80 Afwerken van de bovenoever	161
81 Toepassing van zinkstukken	161
82 Afmetingen en vorm van zinkstukken	162
83 Werkterrein, enz.	162
84 Hoeveelheid der materialen	163
85 Steenbestortingen, nabestorting	164

HOOFDSTUK XXX

DICTEN VAN DOORBRAKEN EN VAN SLUITGATEN. SCHEEPSMETING. PAALWORM, GRIBBEL EN ZEEPOK

86 Voorzieningen bij dreigende dijkbreuk	167
87 Dichting van een dijkbreuk en van een sluitgat	170
88 Scheepsmeting	177
89 Paalworm, gribbel en zeepok	180

HOOFDSTUK XXXI

HAVENWERKEN

90 Rede, verlichting, betonning en bebakening	186
91 Zeehavens	187
92 Haveninrichtingen	198
93 Droogdokken	199
94 Aanlegplaatsen met toebehoren	201
95 Pontons	205
96 Ducdalven, meerstoelen en zwaaiestoelen	207

HOOFDSTUK XXXII

POLDERS, LANDAANWINNING, INPOLDERING

	Blz.
97 Polders, landaanwinning, inpoldering	218
98 Bevordering van de opslibbing	219
99 Inpolderingen	226

AFDELING B

RIVIERWERKEN

HOOFDSTUK XXXIII

RIVIEREN

100 Rivieren in het algemeen	232
--	-----

HOOFDSTUK XXXIV

NORMALISEREN VAN RIVIEREN

101 Rivierverbetering	238
102 Bepaling van de waterafvoeren	239
103 Hoogwaterlijn	241
104 Stroomsnelheden	243
105 Dwarsprofielen	243
106 De normalisering van onze grote rivieren	244
107 De normaalbreedte	246
108 Ijsbezetting	249
109 Kribben en strekdammen	250
110 Samenstelling van kribben en strekdammen	253
111 Kribben van baardwerk en van zand	255

HOOFDSTUK XXXV

RIVIERDIJKEN

112 Rivierdijken in het algemeen	263
113 Het dijksprofiel	268
114 De samenstelling van het dijkslichaam	276
115 Het buitenbeloop	277
116 Het binnenbeloop	278
117 De kruin	279
118 Doorbraken of dijkbreuken	279

HOOFDSTUK XXXVI		
VERDEDIGING VAN RIVIEROEVERS EN VAN RIVIERDIJKEN		
		Blz.
119	Verdediging boven M.R.	284
120	Verdediging onder M.R.	284
121	Bleeslagen	285
122	Hollandse bleeslaag	286
123	Limburgse bleeslaag	289

HOOFDSTUK XXXVII		
PEILINGEN EN AFVOERMETINGEN		
124	Het meten of peilen van waterdiepten	293
125	Het registrerende echoloodtoestel (Echograaf)	294
126	De stereo-afstandsmeter. Meetmethode	299
127	Onderzoek naar de waterbeweging	301
128	Stroomsnelheidsmetingen	303
129	Uitvoeren van de metingen	312
130	Stroomdrijven	314
131	Het uitwerken van de meetgegevens. Afvoerbepaling	316

HOOFDSTUK XXXVIII		
ZANDBEWEGING		
132	Inleiding	320
133	Zandbeweging in de rivieren	321
134	Zandbeweging in de Noordzee	329

HOOFDSTUK XXXIX		
KANALISEREN VAN RIVIEREN		
135	Algemeen overzicht	330
136	Plaats en constructie der stuwen	334
137	Vaste stuwen	335
138	Beweegbare stuwen	337
	<i>a</i> Schut	337
	<i>b</i> Schutlaken	337
	<i>c</i> Schotbalkstuw	338
	<i>d</i> Stoneyschuif	339
	<i>e</i> Naaldstuw	339
	<i>f</i> Klepstuw	340
	<i>g</i> Sectorstuw	341

	Blz.
<i>h</i> Dakstuw	341
<i>i</i> Cilinderstuw	343
<i>j</i> Beweegbare stuw, gecombineerd met een brug	344
139 Stuwen in de Maas	344
140 Vistrappen, vissluizen, visliften	361

AFDELING C
DROOGMAKERIJEN, AFWATERING EN ONTWATERING, KANALEN

HOOFDSTUK XL		
DROOGMAKERIJEN, AFWATERING EN ONTWATERING		
141	Droogmakerijen	365
142	Afwatering en ontwatering	366
143	Bemaling	369
144	Waterwerktuigen	370
	<i>a</i> Windbemaling	371
	<i>b</i> Stoombemaling	375
	<i>c</i> Diesel (olie) gemaal	375
	<i>d</i> Electrisch gemaal	375
145	Bemalingswerktuigen	376
	<i>a</i> Verticale schep- en pompraderen	377
	<i>b</i> Vijzel	378
	<i>c</i> Centrifugaal- en schroefpompen	379
146	Waterbezwaar en waterberging	385
147	Bepaling van de capaciteit van een bemalingsinstallatie	388
148	Boezembemaling	390
149	Inlaten en inmalen	391

HOOFDSTUK XLI		
KANALEN		
150	Kanalen in het algemeen	393
151	Dwarsprofielen van scheepvaartkanalen	394
152	Lengteprofiel van scheepvaartkanalen	401
153	Waterverlies, watervoeding en waterbezwaar	404
154	Kanaalboordvoorzieningen	407
155	Richting, plaats (tracé) en peil	411
156	Uitvoering van kanaalwerken	415
157	Verband tussen kanaalpeil en boezempeil	417